

Репіна І. М.

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проведено ретроспективний аналіз структури активів вітчизняних підприємств за видами економічної діяльності. Виокремлено структуроутворюючі чинники формування структури активів суб'єктів господарювання. Доведено, що ключову роль у формуванні структури активів підприємств відіграють необоротні та оборотні активи. Витрати майбутніх періодів суттєво не впливають на формування активів підприємства. Подано прогноз структури активів вітчизняних підприємств на 2021 рік за умови пролонгації ідентифікованих структурних змін. Серед чинників, що перешкоджають розвитку економіки країни, названо: низький рівень валового нагромадження необоротних матеріальних активів; висока матеріаломісткість виробництва і енергоємність ВВП; ціновий тиск підприємств із виробництва проміжних продуктів на підприємства з виробництва кінцевих продуктів; низька частка промислових підприємств, що впроваджують нові або вдосконалені маловідходні, ресурсозберігаючі та безвідходні методи обробки або виробництва продукції.

Ключові слова: активи, структура активів, вид економічної діяльності

Рис.: 5. Табл.: 1. Бібл.: 8.

Репіна Інна Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, заступник завідувача кафедри, кафедра економіки підприємств, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (пр. Перемоги, 54/1, Київ, 03068, Україна)

Email: rephouse@mail.ru

УДК 330.1: 658

Репина И. Н.

АНАЛИЗ СТРУКТУРЫ АКТИВОВ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ ПО ВИДАМ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье проведен ретроспективный анализ структуры активов отечественных предприятий по видам экономической деятельности. Выделены структурообразующие факторы формирования структуры активов субъектов хозяйствования. Доказано, что ключевую роль в формировании структуры активов предприятий играют необоротные и оборотные активы. Расходы будущих периодов существенно не влияют на формирование активов предприятия. Представлен прогноз структуры активов отечественных предприятий на 2021 год при условии пролонгации идентифицированных структурных изменений. Среди факторов, которые препятствуют развитию экономики страны, названы: низкий уровень валового нагромаждения необоротных материальных активов; высокая материалоемкость производства и энергоёмкость ВВП; ценовое давление предприятий производства промежуточных продуктов на предприятия производства конечных продуктов; низкая доля промышленных предприятий, которые внедряют новые или усовершенствованные малоотходные, ресурсосберегающие и безотходные методы обработки или производства продукции.

Ключевые слова: активы, структура активов, вид экономической деятельности

Рис.: 5. Табл.: 1. Библ.: 8.

Репина Инна Николаевна – кандидат экономических наук, доцент, заместитель заведующего кафедрой, кафедра экономики предприятий, Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана (пр. Победы, 54/1, Киев, 03068, Украина)

Email: rephouse@mail.ru

UDC 330.1: 658

Repina I. N.

ANALYSIS OF THE STRUCTURE OF ASSETS OF ENTERPRISES IN UKRAINE ACCORDING TO ECONOMIC ACTIVITY

This article presents a retrospective analysis of assets of the domestic enterprises according to economic activity. The structure-forming factors of the formation of the structure of assets of the managing subjects are distinguished. It is well-proven that a key role of the structure of assets of enterprises is played by the convertible and inconvertible assets. The charges of future periods do not influence substantially on formation of the assets of enterprise. The forecast of structure of assets of the domestic enterprises is presented for 2021 under the condition of prolongation of identified structural changes. Among the factors which prevent the economy of country from the development, the low level of the gross mound of inconvertible material assets; high material capacity of production and power consumption of GDP; price pressure of enterprises producing the intermediate products upon the enterprises producing the final products; low share of industrial enterprises which implement the new or improved low-waste, resource-saving and wasteless methods of treatment or production of goods are mentioned.

Keywords: assets, structure of assets, type of economic activity

Рис.: 5. Табл.: 1. Библ.: 8.

Repina Inna N. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Deputy Head of the Department, Department of Economics of Enterprises, Kyiv National Economic University named after. V. Getman (pr. Peremogy, 54/1, Kyiv, 03068, Ukraine)

Email: rephouse@mail.ru

Вступ. У сучасних умовах господарювання керівництво вітчизняних підприємств зацікавлено в раціональній структурі та ефективному використанні активів для отримання найбільшого економічного ефекту. Проблема управління структурою активів підприємств вимагає більш ретельного вивчення співвідношення оборотних та необоротних активів за видами економічної діяльності та зосередження осо-

бливої уваги на аналізі структурних зрушень з метою виявлення потенційних можливостей підвищення ефективності господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження ефективності формування та використання активів підприємства присвячені праці багатьох відомих вітчизняних і закордонних вчених (І. А. Бланк [1], О. Б. Бутнік-Сіверський

[2], Гері Кокінз [3], Джеймс Р. Хитчнер, М. К. Марінічева, О. Г. Мендрул [4] та інші). Проте питання структурних змін та їх впливу на розвиток підприємства досліджено фрагментарно.

Мета статті. Метою даної статті є аналіз структури активів вітчизняних підприємств за видами економічної діяльності задля виявлення ключових важелів управління ними.

Основні результати дослідження. Аналіз структури активів передбачає визначення частки необоротних, оборотних активів та витрат майбутніх періодів у загальному обсязі активів за видами економічної діяльності (табл. 1). Для визначення тенденції структурних зрушень розширено горизонт інформаційної бази, ввівши дані 2000 та 2005 років.

Аналізуючи дані табл. 1 та рис.1, можна зробити висновки, що структура оборотних та необоротних активів суттєво відрізняється за різними видами діяльності, проте спостерігається загальна тенденція щодо збільшення частки оборотних активів. Це пов'язано передусім із зниженням обсягів капіталовкладень в необоротні активи через прояв кризових явищ та подорожчання сировини для виготовлення продукції (надання послуг).

Динаміка структури активів за видами економічної діяльності передбачає існування постійних зрушень у структурі оборотних та необоротних активів, що свідчить про динамічний характер ринкових відносин у країні, і як наслідок – динамічність фінансово-господарської діяльності та фінансового стану суб'єктів господарювання України. При існуючій динаміці структурних змін у 2021 році співвідношення необоротних, оборотних активів та витрат майбутніх періодів підприємств за прогнозом може скласти 31,1%, 67,2 % і 1,7 % відповідно. І це цілком імовірно. Нині, коли внаслідок кризи фінансові можливості суб'єктів господарювання обмежуються, а якісні ресурси дорожчають, дуже важливо виявити стратегічні напрямки діяльності підприємства і сконцентруватися на питанні формування структури активів на ключових аспектах бізнесу.

Характерною ознакою відтворювального процесу у післякризовий період залишається дуже низький рівень валового нагромадження необоротних матеріальних активів, що значно поступається показникам докризового періоду і не відповідає потребам забезпечення розширеного економічного відтворення. Загалом у 2011 р. позначилась тенденція до відновлення процесів нагромадження необоротних матеріальних активів, проте темпи такого відновлення були вельми низькими. Норма нагромадження необоротних матеріальних активів у 2011 р. становила 18,8%, тобто майже відповідала стану початку періоду економічного зростання минулого десятиліття (в 2000 р. – 19,7 %) і суттєво поступалася докризовим показником (у 2007 р. – 27,5 %). Такі показники є вочевидь недостатніми для здійснення модернізації економіки. У країнах, яким довелося здійснювати модернізацію, структурну перебудову своєї економіки, щоб зробити її конкурентоспроможною, протягом тривалих періодів спостерігався високий рівень нагромадження необоротних матеріальних активів: в післявоєнній Європі до 1970-х рр. норма нагромадження стано-

вила не менше 25 %; в Японії – 30 %; в період індустріалізації СРСР – 33–35 %; в Китаї зараз – 38 %, завдяки цьому забезпечується високі середньорічні темпи зростання (близько 9 %) [6]. Якщо зберегти динаміку приросту норми нагромадження необоротних матеріальних активів 2010–2011 років, то у 2021 році даний показник може становити 21 %. Але, слід зазначити, що нагромадження необоротних матеріальних активів має відбуватися з урахуванням останніх досягнень науки і техніки, щодо більш інтенсивного використання маловідходних та безвідходних технологій, що базуються на комп'ютеризації, автоматизації, використанні нових видів енергії та сировини.

Українська економіка характеризується надто високою матеріаломісткістю виробництва й енергоємністю ВВП. Це обумовлено високими цінами на сировину, матеріали, паливно-енергетичні ресурси, відсутністю ефективних заходів щодо ресурсозбереження, низьким технологічним рівнем виробництва, високим рівнем зношеності необоротних матеріальних активів. В Україні частка проміжного споживання у структурі випуску ВВП починаючи з 2000 року тримається в діапазоні в 59,27 – 60,97 %. Галузі проміжних продуктів чинять ціновий тиск на галузі з виробництва кінцевих продуктів, які функціонують в умовах низької рентабельності й не можуть формувати ресурси розширеного відтворення. Впродовж останніх кількох років найвищий рівень рентабельності операційної діяльності серед видів промислової діяльності мала добувна промисловість на противагу машинобудуванню, легкій, харчовій промисловості, які мають низький рівень рентабельності.

Як засвідчують аналітики, рівень споживання первинних паливно-енергетичних ресурсів на одиницю ВВП в Україні є значно вищим, ніж у розвинених країнах світу. Дуже високою залишається енергетична складова собівартості промислової продукції. Цей показник в Україні є одним із найвищих серед країн світу [7], зокрема, у 3,7 разу вищим, ніж в країнах ЄС-27, в 2,9 разу – ніж у Польщі, в 1,4 разу – ніж у Росії. Україна потрапила до невеликої групи держав, де в роки кризи (2008–2009 рр.) енергоємність ВВП зросла (в Україні – на 2,3 %). Водночас відповідний показник у країнах Європи зменшувався (у Бельгії, Франції, Італії, Швеції, Польщі, Румунії – на 6,3–9,1 %). Це викликано передусім тим, що в Україні стабільно низькою є частка промислових підприємств, що впроваджують нові або вдосконалені маловідходні, ресурсозберігаючі та безвідходні методи обробки або виробництва продукції. На рис. 2 наведена динаміка впровадження нових технологічних процесів на промислових підприємствах України впродовж останнього десятиріччя.

Так, у середньому лише 2–3% від загальної кількості промислових підприємств впроваджували такі технології. При цьому зменшується частка впроваджених маловідходних та ресурсозберігаючих нових технологічних процесів в загальній кількості останніх (у 2011 р. порівняно з попереднім роком на 12,15 %), що не формує підґрунтя для довгострокового сталого розвитку. Можна стверджувати, що підвищення енергоефективності є одним із ключових завдань структурної перебудови української економіки та важливою передумовою підвищення її конкурентоспроможності.

Таблиця 1

Структура активів підприємств України за видами економічної діяльності на 31.12.2000 та 2005-2011 рр., % *

№ з/п	Вид економічної діяльності	2000			2005			2006			2007			2008			2009			2010			2011		
		НА	ОА	ВМП	НА	ОА	ВМП	НА	ОА	ВМП	НА	ОА	ВМП	НА	ОА	ВМП	НА	ОА	ВМП	НА	ОА	ВМП	НА	ОА	ВМП
1	Усього, в т.ч.:	58,5	41,2	0,3	52,1	47,4	0,5	50,6	48,9	0,5	50,3	49,2	0,5	47,8	51,3	0,9	47,6	51,5	0,9	44,7	54,4	0,9	44,6	54,6	0,8
2	Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	74,5	25,4	0,1	52,2	47,4	0,4	51,9	47,6	0,5	48,5	51,1	0,4	44,8	54,6	0,6	44,0	55,4	0,6	41,1	58,4	0,4	32,4	66,9	0,7
3	Промисловість	56,8	42,9	0,3	53,7	45,8	0,5	52,5	47,0	0,5	52,4	47,1	0,5	50,2	49,1	0,7	49,8	49,3	0,9	47,6	51,5	0,8	52,5	46,0	1,5
4	Будівництво	60,1	39,6	0,3	42,7	56,1	1,2	42,0	56,4	1,6	41,5	57,4	1,1	42,2	56,4	1,4	41,3	57,2	1,5	40,4	57,9	1,7	41,0	57,2	1,8
5	Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	21,5	78,1	0,4	21,8	77,7	0,5	20,7	78,8	0,5	22,7	76,7	0,6	20,7	78,1	1,2	22,0	78,6	1,2	20,4	78,6	1,0	19,4	79,9	0,7
6	Діяльність готелів та ресторанів	80,1	17,8	2,1	75,4	23,5	1,1	70,4	28,8	0,8	69,4	30,0	0,6	69,6	29,6	0,8	68,2	30,8	1,0	68,4	30,7	0,8	68,0	31,3	0,8
7	Діяльність транспорту і зв'язку	62,6	37,2	0,2	75,5	24,2	0,3	78,0	21,7	0,3	75,6	24,1	0,3	75,2	24,4	0,4	75,0	24,5	0,5	72,8	26,6	0,6	70,9	28,7	0,4
8	Фінансова діяльність	48,1	51,4	0,5	32,2	67,0	0,8	29,3	70,1	0,6	31,7	67,9	0,4	33,7	65,7	0,6	30,3	68,9	0,7	19,7	79,8	0,5	33,6	65,9	0,5

* де НА – необоротні активи; ОА – оборотні активи; ВМП – витрати майбутніх періодів.

Джерело: [5] [Електронний ресурс]. Статистичний щорічник України за 2010 рік – С. 65 Державна служба статистики України та структура балансу підприємств за видами економічної діяльності за 2011 рік Доступний з <http://www.gorstat.kiev.ua>

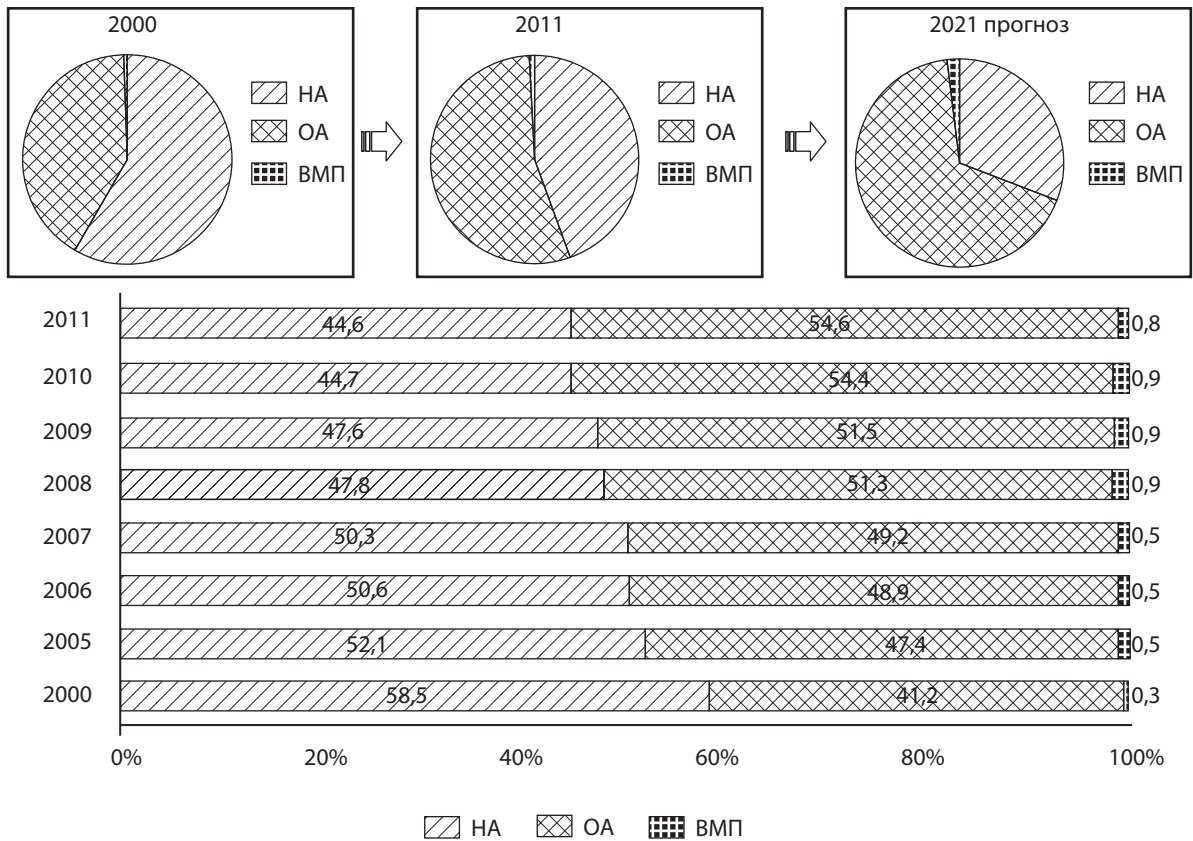

Рис. 1. Зміна структури активів підприємств України за 2000 – 2011 рр.

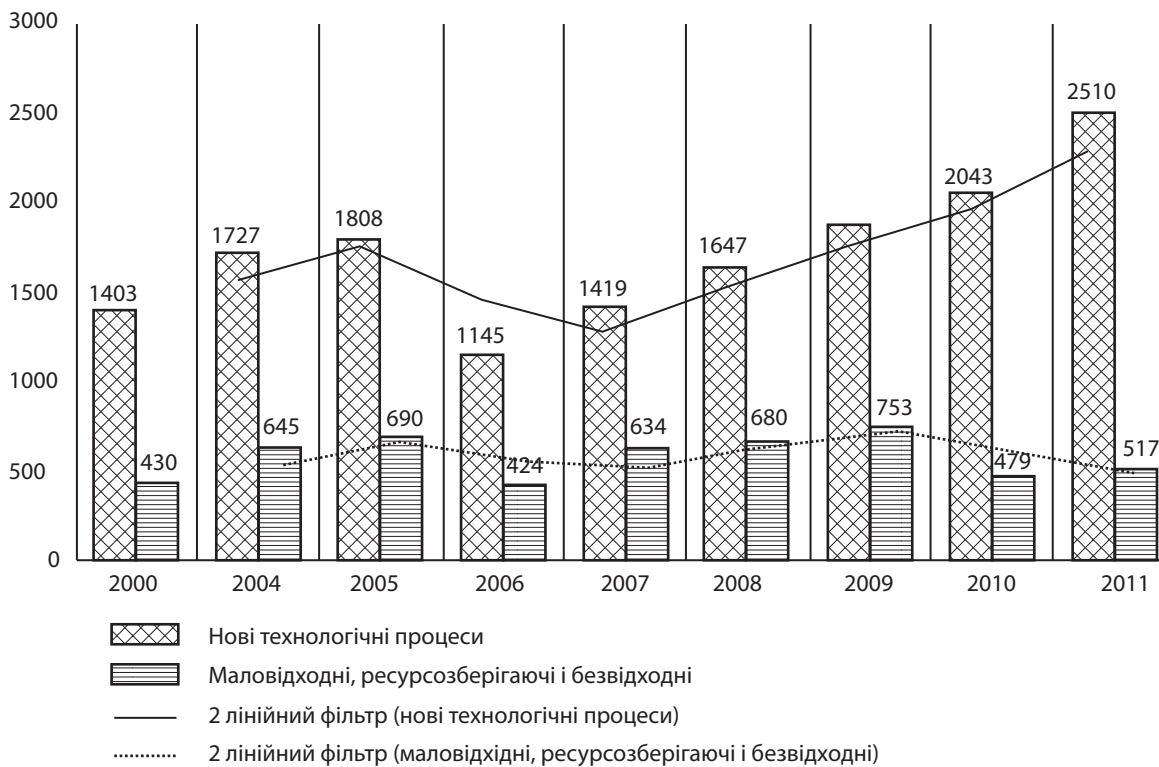

Рис. 2. Динаміка впровадження нових технологічних процесів на промислових підприємствах України за 2000 – 2011 рр.

У цілому, як було зазначено, структура активів підприємства визначається його діяльністю. Традиційно діяльність готелів та ресторанів має більшу частку необоротних активів (в середньому приблизно 70%), а в торгівлі, навпаки, частка оборотних активів приваляє (близько 80%). Що стосується промисловості, то на сьогоднішній день зберігається рівновага між частками необоротних і оборотних активів.

Для більш детального аналізу розглянемо структуру активів за видами промислового виробництва, оскільки промисловість є однією з провідних галузей економіки, яка утворює фундамент науково-технічної трансформації, економічного зростання і соціального прогресу суспільства.

Перша фокус-група – це підприємства добувної промисловості (добування паливно-енергетичних та інших копалин). На рис. 3 узагальнено представлена типова структура активів підприємств добувної промисловості.

Рис. 3. Типова структура активів підприємств добувної промисловості України

передбачає не тільки модернізацію й технічне переоснащення виробництва, але й реструктуризацію його способом створення мережових і вертикально-інтегрованих структур. Створення вертикально-інтегрованих структур – це тенденція, характерна як для вітчизняної, так і світової промисловості (наприклад, створення фінансово-промислових груп у вітчизняному й світовому гірничо-металургійному комплексі (ГМК)). Так, нині у вітчизняному ГМК існує дев'ять фінансово-промислових груп («System Capital Management», «Індустріальний союз Донбасу», «Арселор Мітал», «Ілліч-сталь», «Запоріжсталь», «Інтерпайп», «ЄВРАЗ», «Естар», «Енерго»), що залучають до свого складу сировинні підрозділи – гірничозбагачувальні комбінати [8].

Друга фокус-група – це підприємства переробної промисловості України. На рис. 4 узагальнено представлена типова структура активів підприємств переробної промисловості.

Узагальнено в структурі активів підприємств переробної промисловості переважає частка оборотних активів. Винятком є окремі підприємства легкої (ПАТ «Володарка»), целюлозно-паперової (ПАТ «Київський картонно-паперовий комбінат»), коксо- (ПАТ «Авдіївський коксохімічний завод»),

Як свідчать дані рис. 3, для підприємств добувної промисловості притаманна більша частка необоротних активів в структурі загальних активів підприємств (55 %). Проте їх сучасний стан оцінюють як такий, що і фізично (знос понад 65 %), і морально застаріли. Технічне переоснащення добувних підприємств необхідно здійснювати не тільки для зменшення втрат корисних копалин при їх видобутку, зокрема й комплексному, та переробці, а також з метою забезпечення промислової безпеки. Так, за даними Державного комітету з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду України, станом на 15 серпня 2010 р. в Україні серед 227 копалень лише 30 відповідали встановленим нормам безпеки.

Отже, основним способом забезпечення сталого розвитку добувної промисловості в сучасних економічних умовах є інноваційно-інвестиційний спосіб розвитку, який

нафтохімічної та хімічної промисловості (ПАТ «Концерн «Стирол», ПАТ «Азот» (Черкаси)), де переважає частка необоротних активів. Саме ці напрямки діяльності є більш фондомісткими серед підприємств переробної промисловості.

Третя фокус-група – підприємства з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води – традиційно мають структуру активів, в якій переважають необоротні активи. Це пов'язано передусім з великою вартістю передавальних пристроїв. На рис. 5 наведена типова структура активів підприємств з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води України.

На сьогоднішній день підприємства з електроенергопостачання мають структуру активів, в якій переважає частка необоротних активів. В окремих випадках, наприклад, для ПАТ «Київгаз», картина протилежна – частка їх оборотних активів превалює та поступово збільшується. Це пояснюється непомірно великою ціною на основний товар даного підприємства – газ.

Пріоритетним напрямком роботи підприємств з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води сьогодні виступає зниження комерційних витрат. Підприємства мають реалізувати програми пофідерного обліку,

Рис. 4. Типова структура активів підприємств переробної промисловості України

Рис. 5. Типова структура активів підприємств з виробництва та розподілення

що включає в себе: оновлення парку приладів обліку, встановлення приладів обліку на фасадах житлових будинків, реконструкцію трансформаторних підстанцій, енергомереж зі встановленням ввідних приладів обліку, а також реконструкцію повітряних ліній. У першу чергу це стосується підприємств з газопостачання.

Висновок. Підсумовуючи, слід зазначити, що під впливом структурних зрушень в економіці та переоцінки вартості економічних ресурсів на ринку намітилася тенденція до урівноваження структури активів підприємств. Використання контролінгу в системі менеджменту підприємств поступово оптимізує витрати на активацію економічних ресурсів і зменшує розрив між частками необоротних і оборотних активів. Головним структуроутворюючим чинником промисловості залишається фондо- чи матеріаломісткість діяльності підприємства. Як доводить дослідження, витрати майбутніх періодів суттєво не впливають на формування активів підприємства (їх частка серед всіх підприємств-респондентів дослідження не перебільшила 4%).

ЛІТЕРАТУРА

1. Бланк И. А. Управление активами и капиталом предприятия. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2003. – 448 с.
2. Бутнік-Сіверський О. Б. Економіка інтелектуальної власності / О. Б. Бутнік-Сіверський. – К.: Інст. інтел. власн. і права, 2004. – 296 с.
3. Кокинз Г. Управление результативностью: Как преодолеть разрыв между объявленной стратегией и реальными процессами / Гэри Кокинз; Пер. с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. – С. 36–37.
4. Мендрул О. Г. Управління вартістю підприємств. Монографія / О. Г. Мендрул. – К.: КНЕУ, 2002. – 272 с.
5. Статистичний щорічник України за 2010 рік – С. 65 Державна служба статистики України та структура балансу підприємств за видами економічної діяльності за 2011 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gorstat.kiev.ua>
6. Кучуков Р. Государственный сектор как локомотив модернизации / Кучуков Р. // Экономист. – 2010. – № 9. – С. 6.
7. Yearbook Statistical Energy Review 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yearbook.enerdata.net>
8. Поклонський Ф. Ю., Ращупкіна В. М. Металургійні комплекси у процесах глобалізації // Ф. Ю. Поклонський, В. М. Ращупкіна // Економіка промисловості. 2009. № 4 (47). – С. 31–39.